

Opis źródła:

O naturze bogów jest dialogiem w trzech księgach, którego autorem jest Marek Tulliusz Cynceron. Dzieło to omawia, przede wszystkim, zagadnienia z zakresu filozofii religii, zwłaszcza zaś dowody na istnienie boga lub Bogów. Dialog ten wpłynął znacząco na filozofię oraz teologię późnej starożytności i średniowiecza. W prezentowany niżej tekście źródłowym autor omawia kwestię wróżbiarstwa w trakcie wojen a także języka łacińskiego i jego roli w społeczeństwie rzymskim.

Miejsce i data wydania:

Wydane drukiem w 1960 roku w Warszawie pod tytułem "Pisma filozoficzne Tom I - O naturze bogów. O wróżbiarstwie. O przeznaczeniu".

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Oryginał napisany w 44, a opublikowany w 45 roku przed naszą erą. Odpisy w formie manuskryptów pochodzą, m.in. z XV wieku i znajdują się, m.in. w Watykanie.

Tekst źródła (fragment):

Gdyby zaś ktoś zapytał, jaka to przyczyna sprawiła, że tak późno zacząłem pisać dzieła naukowe, mógłbym odpowiedzieć nadzwyczaj łatwo. Bo kiedy byłem wolny od zajęć urzędowych (gdyż państwo znalazło się w takim stanie, że musiało rządzić się wolą i radą jednego człowieka), sądziłem, iż właśnie dla dobra Rzeczypospolitej winienem przede wszystkim wyłożyć moim współobywatelom filozofię. Uważałem też, iż z punktu widzenia świetności i chwały naszego państwa, wielce zależy na tym, aby tak ważne i wspaniałe rzeczy podane były również w języku łacińskim. Nie żałuję mego przedsięwzięcia tym bardziej, że snadnie dostrzegam, w ilu ludziach obudziłem ochotę nie tylko do nauki, lecz także do pisania. Albowiem wielu Rzymian, którzy kształcili się po grecku, nie mogło przekazać swej wiedzy współobywatelom, ponieważ niedowierzali, że to, czego nauczyli się od Greków, da się wyrazić po łacinie. Otóż jak się wydaje, dokazałem w tej dziedzinie tyle, że Grecy już nas nie przewyższą nawet pod względem bogactwa wyrażeń.

[...]

Najważniejsze więc sprawy Rzeczypospolitej, a wśród nich wojny, od których zależy byt państwa, prowadzi się bez zasięgnięcia wróżb z ptaków. Nie przestrzega się też wróżenia przy przeprawianiu się przez rzeki ani wróżenia z ostrzy dzid, a przy testamentach wojskowych nie dobiera się świadków o szczęśliwych imionach, co sprawiło, że sporządzanie testamentów przed bitwą wyszło ze zwyczaju. Wodzowie nasi zaś rozpoczynają działania wojenne dopiero

wtedy, gdy się zrzekną prawa odbywania wróżb z ptaków. A przecież nasi przodkowie przypisywali religii tak wielkie znaczenie, że niektórzy wodzowie, wymawiając z okrytą głową pewne słowa, sami ofiarowywali się nieśmiertelnym bogom za swoje państwo. Mógłbym przypomnieć tutaj wiele rzeczy z przepowiedni Sybillińskich i wiele odpowiedzi haruspików, które by potwierdziły to, co do czego zresztą nikt nie powinien mieć jakichkolwiek wątpliwości. Poza tym za konsulów Publiusza Scypiona i Gajusa Figulusa sama rzeczywistość potwierdziła umiejętności tak naszych augurów, jak i etruskich haruspików.

Słowniczek pojęć:

Cyceron - inaczej Marek Tulliusz Cyncero. Pisarz, polityk, dowódca wojskowy, kapłan i sądowy mówca rzymski, żyjący w latach 106 - 43 p.n.e. Przeciwnik Triumwiratu i Juliusza Cezara. Jeden z najbardziej znanych mówców w historii, którego dzieła były przedmiotem analizy, jak również nauczano na ich podstawie przemawiania. Cyceron uważany był za mistrza w posługiwaniu się językiem łacińskim, dlatego też często wzorowano się na jego dziełach. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/O_naturze_bog%C3%B3w

przepowiednie Sybillińskie - spis przepowiedni w języku greckim, z którymi konsultowano najważniejsze wydarzenia w dziejach Rzymu. Legenda mówi, że Księżki z przepowiedniami zakupił Tarkwiniusz Pyszny od Sybilli, kapłanki wyroczni Apollina. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Ksi%C4%99gi_sybilli%C5%84skie

Haruspik - kapłan niechrześcijański, zajmujący się wrózeniem ze zwierzęcych wnętrzności. Więcej: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Haruspik>

Publiusz Scypion - właściwie Publiusz Korneliusz Scypion Afrykański Starszy. Rzymski wódz okresu II wojny punickiej, zwycięzca Hannibala, dwukrotny konsul Republiki Rzymskiej. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Scypion_Afryka%C5%84ski_Starszy

Augur - rzymski kapłan, który odczytywał wolę bogów z obserwacji zjawisk atmosferycznych nad miastem oraz z lotu ptaków. Żadne wielkie wydarzenie z czasów Rzymu przedchrześcijańskiego, nie mogło się odbyć bez inauguracji, czyli wprowadzenia przez augurów.

Auspicjum - rzymski rytuał, mający na celu odczytanie woli bogów z lotu wielkich ptaków drapieżnych, przede wszystkim orła oraz sępa. Więcej: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Auspicjum>

Pytania do źródła:

Pytania do uczniów szkoły podstawowej:

1. Jaki był system wierzeń w starożytnym Rzymie? Czy dominowała wiara w wielu bogów, czy w jednego? Jak nazywa się taka religia?
2. Jakie było główne bóstwo religii w starożytnym Rzymie? Wymień trzy inne bóstwa i określ, czym się zajmowały i czego były patronami.

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Jakim językiem posługiwano się w Starożytnym Rzymie? Jakie, w świetle tekstu źródłowego, widzieli problemy ci, którzy uczyli się filozofii w języku greckim? Wskaż fragment.
2. Czy Rzymianie czerpali z kultury Greków i zaadaptowali jej elementy u siebie? Korzystając z wiedzy własnej, podaj przykład i uzasadnij jego wybór.
3. Czego, według autora i w świetle tekstu źródłowego, nie robi się już w trakcie wojen i przed bitwami? Jaki stosunek do tego ma autor tekstu? Wskaż fragment.
4. Kto władał Rzymem w momencie wydania *O naturze bogów* Cycerona? Jaki system władzy panował wówczas w Rzymie?
5. Jaka religia była dominującą w tamtym czasie? Jakie najważniejsze bóstwa czczono?

Wskazówki:

Należy pamiętać, że kultura rzymska w dość dużej mierze czerpała i opierała się na kulturze greckiej, głównie przez jej oddziaływanie na tereny Italii. Grecy, ponadto, posiadali na terenie, m.in. Sycylii, kolonie, które tworzyły tzw. Wielką Grecję. Wpływ więc kultury greckiej na ludy zamieszkujące Italię był znaczący.

Za czasów Juliusza Cezara ograniczono władzę oraz możliwości i prawa augurów, którzy wcześniej mieli olbrzymią władzę w Rzymie - tak wielką, że mogli nawet wpływać na wyniki wyborów lub na wybory same w sobie.

Dzieje Rzymu podzielić można na trzy główne epoki: Rzym Królewski, Republikę Rzymu oraz Cesarstwo Rzymskie. Każda z tych epok charakteryzowała się nie tylko innym systemem władzy, ale również stosunkiem do, m.in. religii.

Najważniejsze cezury:

509 - 27 r p.n.e. - okres Republiki Rzymskiej

49 - 44 r p.n.e. - okres dyktatury Juliusza Cezara

44 r p.n.e. - wydanie *O naturze bogów* Cycerona

27 - 19 r p.n.e. - okres panowania pierwszego cesarza Rzymu - Oktawiana Augusta

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Łukasz Wołczyk